

Момчило Исић

Институт за новију историју
Београд

ТЕШКОЋЕ ШКОЛЕ У БАЊАНИМА

Апстракт: У раду се говори о проблемима изградње школске зграде у Бањанима. Приказни су кроз преписку насталу у периоду од 1872. до 1899, између представника општинске власти, учитеља, школског надзорника са начелником Ваљевског округа и министром просвете.

Без сопствене школе, Бањани су улазили у састав врељанске школске општине. Међутим, на збору од 17. септембра 1872. године, сељани Бањана су одлучили да у 1873. години подигну школску зграду „од слабог материјала, кака би се школа у Бањанима могла отворити већ почетком школске 1873/74. године, с тим да се о томе власт обавести“. За подизање школске зграде окупљени сељани су се обавезали да ће сав материјал сами набавити, а мајсторе исплатити прикупљеним прирезом, „с главе на главу“. Знатан број сељана уписао је чак и добровољни прилог за подизање школске зграде.¹

Спровођење своје зборске одлуке Бањанци су отпочели већ на пролеће 1873. године. Школска зграда имала је једну учионицу, два одељења за стан учитеља, трпезарију и (...). Стан за ђаке није грађен с обзиром да ће они ноћивати код својих кућа. Према извештају начелника

---

¹ Милан Младеновић и Марко Милошевић дали су по 10 дуката прилога, Милан Димитријевић 6 дуката, Петроније Марковић, Срећко Весић, Радослав Ивковић, Живан Марјановић и Јанко Ашковић уплатили су по 3 дуката, по два дуката приложили су Марко Ненадовић и Живко Јовичић, по 1 и 1/3 дуката дали су Петроније Вићентић и Митар Глишић, дукат и по приложио је Живко Милошевић, по један дукат уложили су: Јефрем Симић, Марко Илић, Никола Јоксимовић, Обрад Радојичић, Илија Васић, Степан Петровић, Владисав Бојић, Андрија Петровић, Јован Станишић, Милош Сандић, Макевија Димитријевић, Милован Кесеровић, Илија Ашковић, Паун Кесеровић, Сима Босиљчић, Милан Софранић, Димитрије Јовановић, Глиша Бојичић. Износ мањи од једног дуката уплатио је још 21

тамнавског среза, упућеном начелнику Ваљевског округа, 8. августа 1873. године, грађевина је требало да буде готова за месец и по дана. Међутим, Бањанци су, преко среског начелника, тражили да се школа, ипак, отвори у општинској судници, о чему је срески начелник известио начелника Ваљевског округа, који је ту молбу, затим, упутио, 14. августа 1873. године, министру просвете и црквених дела, наводећи: „Општина бањанска има дивну од тврдог материјала саграђену судницу, са четири собе, па да би се још ове године школа у истоме селу отворила, општина је одобрила да се ова судница употреби за школу, док ова буде готова.“

Општинска власт уверава, „да је све што школи треба готово и набављено, и да је из Бањана уписано до сада 35 ђака, колико сваке године из овог села може бити“, па моли да се одобри школи у Бањанима, „и да се под овим условима учитељ постави, како би се предавање сада одма одпочети могло“.

„Село Бањани давало је до сад своју децу у школу врељанску и њој припадало је девет села са 843 пореске главе, и када би се ово село одвојило са својих 128 пореских глава, онда би опет школску врељанску општину састављало осам села са 715 пореских глава, која школу, по пропису, издражавати може, као што то може учинити и село Бањани.“ Своје обраћање Министру просвете и црквених дела, помоћник начелника Ваљевског округа завршава молбом да се жеља Бањанаца услиши, и да Министар за „њихову нову школу“ постави учитеља, „како ће се сад одма предавање одпочети моћи“.²

Не чекајући одговор министра, Милан Младеновић и Радојица Букојчић су, 22. августа 1873. године, лично тражили од Министра да постави учитеља за њихову школу, предлажући да то буде учитељ орашачке школе, у којој није било, према важећем закону, довољан број ђака. Међутим, како они нису имали податке колико је стварно ђака имала школа у Орашцу, то их је министар задужио да то сазнају и да га о томе обавесте. Обавештење на адерсу министра уследило је само након три дана, односно 25. августа 1873. године: „А сада смо се подпуно известили да нема више од шеснаест ученика, то смо се ми известили сами собом и од дотичног учитеља исте школе. Него Вас с понизношћу

сељанин, и то: Иван Мијајиловић 48 гроша, Андрија Петровић 20, Живко Живановић 40, Ђурађ Петровић 40, Митар Несторовић 30, Глиша Несторовић 30, Јован Марковић 20, Илија Јовановић 20, Стеван Петровић 20, Јован Бојичић 40, Огњен Матић 40, Павле Петровић 20, Петар Симић 20, Љубомир Дамњановић 20, Јован Вуковић 20, Тадија Гавриловић 44, Марко Милићевић 10, Милијан Илић 10, Иванко Илић 40; Архив Србије, Министарство просвете, 1873-8-139

2 Архив Србије, Министарство просвете, 1873-8-139

молимо, ако закон не прописује даље оставити горе речену (орашачку - прим. М. И.) школу са тим малим бројем ученика, а Ви нам одобрите учитеља те исте школе“.³

Уважавајући предлог Начелства Ваљевског округа, од 14. августа 1873. године, на основу молбе бањанске општине, министар просвете и црквених дела је, 24. септембра 1873. године, одобрио „ДА СЕ ПРИВРЕМЕНО УСТАНОВИ ШКОЛА У БАЊАНИМА, КОЈА ДА ПОСТОЈИ У КУЋИ САГРАЂЕНОЈ ЗА ОПШТИНСКУ СУДНИЦУ. Привремено стање те школе трајаће све донде, док орашчани не саграде школу по плану, или док бањанци не приволе још које село, да им приступи у заједницу школску, те да бар приближно изиђе онолики број домова, коликом се по закону може школа дати.“ Обавештавајући о овој својој одлуци Начелство Ваљевског округа, министар просвете му је ставио у задатак да селима у околини Бањана понуди стварање засебне школске општине са Бањанима, а да о самој одлуци извести бањанску општину, и да јој препоручи „да потребе школске набави, и све што је за школу нужно приправити“. Такође, министар је обавестио „да је за бањанску школу учитељ постављен“, уваживши захтев Бањанаца да то буде учитељ из орашачке школе.⁴

Своје обавезе бањанска општина је, према школи, испунила, па учитељ Јаков Нешић, у свом првом извештају о стању школе, од 18. октобра 1873. године, констатује: „Потребе школске све према препису имаду.“⁵

Ревност бањанске општине није, међутим, дуго трајала, па је школа оскудевала и у најнужнијим потребама. Након неуспелих жалби општинској власти, учитељ је био приморан да о материјалном положају школе у Бањанима обавести и среску власт, прво 9. јануара, а затим и дописом од 3. маја 1880. године, у којем је навео следеће: „У школи бањанској нема књига, мапа ни слика, расписом министарским препорученим, а школи потребним. Школа бањанска нема, према закону, стараоца. Школа бањанска нема од пре месец дана фамилијаса. Све ово тражио сам од месне власти, но она је остала наспрам тога равнодушна. Под Бр. - 11 од 9. јануара молио сам среску власт да као надзорна власт опомене месну општинску власт на свој посао и закон, но од свега тога успео сам то да од пре 10 дана нема ни дрвца пред школом иако сам небројене пута тражио дрва.

---

3 Исто

4 Исто

5 Архив Србије, Министарство просвете, 1872-31-3898

Овако је стање школе бањанске у односу своји потреба и снабдевања од стране општине, па ако ова школа може овако радити и опстати онда добро, а ја ово, по својој дужности, достављам среској власти, јер немам власт да сам кога приморам, да штогод од речени ствари школи набави."⁶

По пријему ове жалбе бањанског учитеља, среско начелство је, већ 5. маја 1880. године, захтевало од председника бањанске општине, у року од 24 сата, изјашњење зашто школа није снабдевана свим потребама, и где је новац прикупљен на име школског приреза, истичући: „Овакав поступак председника, као прве народне власти, противан је закону, и без казне неће се оставити, само док се ствар извиди. При том да одма све што треба школи набави ...“⁷

И поред изузетно кратког рока, од свега 24 сата, председник суда бањанске општине одговорио је среском начелству тек 15. маја, наглашавајући да школски прирез није сав прикупљен, а да су сва прикупљена средства утрошена на потребе школе. Сеоском кмету наложено је, пак, да заостали школски прирез што пре прикупи, „и да потребне школске ствари набави“.

Насупрот тврдњи учитеља, истиче се и да је стараоц школе изабран, да је послужитељ-фамилијаз примљен, а дрва школи довучена. За недостатак мапа и књига каже се: „Од захтеваних мапа и књига учитеља, он је од неких одустао наводећи да му до Петровдана нису потребне, а неке за које је изјавио да су му преко нужне, те ће се што пре набавити“. Као потврду својих ставова, председник суда наводи да је приликом сравњивања рачуна о утрошеном школском прирезу и изради одговора среској власти присуствовао и сам учитељ.⁸

У оскудици приводећи крају 1879/80. школску годину, бањански учитељ, услед неизвршених поправки на школској згради у време распуста, није могао на време отпочети школску 1880/81. годину, због чега се, 2. августа 1880. године, жалио начелнику Тамнавског среза, истичући: „Вама је познато да, према закону, основне школе треба да одпочну свој рад од првог августа закључно. Данас је већ други дан августа месеца, а овдашња школа не само што није до сада оправљена, но још није нико ништа о оправци исте ни предузимао. Оправка ове школе данас да отпочне не може се свршити пре 20 дана, при највећој вољи и заузетости, а још и за дуже време кад се о оправци нико не стара, као што је случај са овом школом.

6 Исто

7 Исто

8 Исто

Ја сам се ослањао на распис Министра просвете од 2. јуна текуће године и надао се да ћете ви то наредити, и да ће оправка у своје време бити извршена и ништа даље предузимао нисам код овога Суда да се оправка изврши. Сада пак када о оправци нико не води рачуна достављам вам ово ради знања, јер ја децу примити немам где, док се школа не оправи. Школа полаже рачуна о своме раду, а при оваквом стању ствари ја не знам како га могу положити кад не могу радити у одређеном ми одељењу."⁹

Грађена од слабог материјала и неадекватно одржавана, школска зграда у Бањанима брзо је пропадала, пошто је само село Бањани није могло одржавати. Суд општине бањанске је зато молио, 25. јула 1882. године, Начелство Среза тамнавског за помоћ да се бањанска политичка општина претвори у школску општину, а да се за школу узме општинска судница. У молби је истакнуто: „Школа бањанска, која је пре 7-8 година начињена од слабог материјала, постаће кроз 1-2 године посве слаба, да ће се морати затворити, кад деца немају где ићи у школу, а село Бањани само не може издржавати ту једну школу, што доказује и многа сиротна деца чији се родитељи сваки дан жале власти што немају потреба школски и леба, а то је зато што се од сваког домаћина мора узети дете из куће не гледајући године старости само да се попуни потребан број деце, те да се школа не затвори.

Село Кожуар и Вукона ове општине имали су своју школу у Вукони код цркве, но ова, по све слаба, падне и затвори се, те тако и они немају школе, а деца им не иду никуд у школу, а и цркви се погледа сат и час кад ће пасти, јер је сва од дрвета и трула.

Село Калиновац има своју школу у селу Новаци, која је од њих удаљена два пута више него бањанска, гди деца морају свако јутро и вече пролазити преко река и потока, рђави ћуприја куда и река Тамнава тече.

Село Бањани, Кожуар, Вукона и Калиновац сачињавају општину бањанску, чија је зграда суднице са плацем ортачка, а са школама сва четири села пате, те не могу децу своју уредно да дају, и то село Калиновац што му је скоро 1,5 сат далеко школа, Вукона и Кожуар што немају школе своје, ни близу суседне, него јаловичка у округу шабачком, далеко од свих села преко 3 сата, а село Бањани има у месту школу али тесну и слабу.

Умољавате се г. Начелниче да изволите подејствовати код више власти да се села Бањани, Кожуар, Калиновац и Вукона споје у једну

---

9 Исто

школску општину, пошто и иначе сачињавају једну општину, а зграду Судницу постави за школу.

За судницу може се узети, као по све удобна, садашња школа бањанска. Овом трампом биће сви вољни, сем неколицине грађана, али и они ће је одобрити. Зграду суднице прегледали су сви ревизори школски, који су школи бањанској додили, и увек су је налазили као удобну и од тврдог материјала зграду.¹⁰

Само дан касније, допис о изузетно лошем стању школске зграде и недовољном старању општине о њеној поправци упутио је среском начелству и бањански учитељ, подвлачећи да само село Бањани тешко може да издржава школу, те да би, отуда, требало да у бањанску школску општину уђу и села Вукона и Кожуар, пошто је њихова школа затворена, а, иначе, су део бањанске политичке општине Он се, такође, залаже да се школа премести у општинску судницу, а ова у постојећу школску зграду. „Пошто ова школска општина ни до данас није приступила оправци школске зграде и набавци нужних јој потреба, нити је почела попис нови ђака, с изговором да за то очекује нарочиту наредбу од полицијске власти, то молим г. Начелника среза Тамнавског да изволи што пре наредити да се ово-школска зграда до 1. августа т. г. окречи, врата и пећи поправе и нужне потребе, као: креда, сунђер, метле, мапу Краљевине Србије и Шрајберове слике прибаве, као да и нов попис ђака учини, како би се предавање од 1. августа одпочети могло, сходно прописима закона школског.

Међутим, част ми је доставити г. начелнику среза Тамнавског да село Бањани (од 80 домова са 160 пореских глава) с тешким напорима издржава своју школу, а још мање може да подмирује законити број ђака, и то из узрока што има већи део сиротног становништва, који је једва кадар зарадити кору насушног хлеба, а узимају се као пореске главе, те се и трошкови око школе од њих никада не могу узимати, а камо ли да су у стању децу издржавати у школи.

Да би се овој незгоди доскочило, а у интересу ове школе, узимам слободу замолити г. Начелника среза тамнавског, да изволи што је пре могуће наредити да се напишу деца за ову школу и из села Вуконе и Кожувара чија је школа затворена. Ово тим пре, што речена села и онако сачињавају део ово-грађанске општине, којима је село Бањани као центар (као онајближе), и што од Бањана до тих села нема пун сахат ода. Дакле, према даљини немају ближу школу до ове, што је такође сагласно постојећим наређењима више власти, да кад се која школа за-

¹⁰ Исто

твори из каквих разлога, да се деца за школу имају упутити оближњој школи.

Најзад, дознао сам да је и ово-школска општина сличан предлог учинила код власти, а уједно и односно школске зграде, да се тј, ова за судницу узме, а судничка зграда као удеснија за школу одреди, која би по нужним исправакама, са својим удобним смештајем, здравим положајем, као и земљиштем за школску башту, сасвим одговарала својој цели.

Стога и ја као наставник ове школе, по својој светој дужности, молим г. начелника среза Тамнавског да изволи наредити да се ова прека потреба и нужда школина што пре подмири, с тим док се оправка на судници не учини могла би деца у старој школи учење одпочети."¹¹

С обзиром да је са оваквим стањем бањанске школе упознато и Министарство просвете и црквених послова, министар је већ 28. јула 1882. године, актом ПБр. 4943, упућеном Начелству Ваљевског округа, наредио: „Бањанска школа са свим је рабатна и мораће се затворити, мада је скоро и отворена, ако се одмах општина не реши, да у најкраћем року сагради нову школу по правилима о грађењу школа и намештају школском. Начелство ће то представити дотичној општини и позвати је да се изјасни, до ког времена може бити готова са зидањем нове школе. Ако општина пристане да гради нову школу, начелство ће изаслати у Бањане окр. инжењера, који ће наредити како да се оправи садашња школска зграда, те да може служити до нове школе. Општина ће спремити још нове скамије по пропису и купити мапу Србије, Шрајберове слике и збирку мертарских мера.“¹²

На збору сељана бањанске школске општине, односно села Бањана које је само чинило школску општину, одржаном 1. августа 1882. године, одлучено је, међутим, „да они никако не могу подизати нову школску зграду из узрока, што њихово село нема више од 165 глава пореских, које преко године не дају више но до 25 ђака“. Истовремено изјавили су „да би они желели, да се за школску зграду узме кућа суда општинског, која постоји на тако угодном месту, како би одговарала правилима о грађењу школа, пошто је иста и иначе са свим потребитим одељењима снабдевена, а и од тврдог је материјала, а стара школска зграда да се употреби за кућу суда општинског“.¹³

Да би се ова замена реализовала, збор је одлучио да се тражи сагласност и од села: Вуконе, Калиноваца и Кожуара, пошто су и они учес-

---

11 Исто

12 Исто

13 Исто

твовали у грађењу општинске суднице, а своју децу не шаљу у бањанску школу. Одговор овдашњих сељана био је негативан: „Ми никакао не пристајемо да дамо нашу општинску кућу - коју смо заједно саградили са сељанима села Бањана - за школску зграду, а они како знаду и како хоће нека такову траже и граде. Што се тиче наше деце, ми ћемо ову слати у школе, где ми хоћемо и где је нама воља, као што смо то и до сада чинили, без да смо их у бањанску школу слали. Тако исто не можемо пристати са њима ни на грађење школске зграде.“¹⁴

Супротно ставу сељана Вуконе, Калиновца и Кожуара бањанска школа је премештена у општинску судницу, о чему начелник Тамнавског среза 12. августа 1882. године извештава Начелство Ваљевског округа, тражећи да оно обавести министра просвете „ради знања, да не би школу затворио због досадашње хрђаве зграде“.¹⁵

Упознат са овом одлуком, министар просвете и црквених послова је већ истог дана, актом ПБр. 5591, одговорио Начелству Ваљевског округа: „Школској општини бањанској препоручиће Начелство да се што пре сагласи са осталим селима која њој припадају у погледу зидања нове школе, иначе ће се та школа затворити. За саму општину није корисно да се цепају, већ да се сагласе и граде школу што пре. Но да би се школа бар привремено могла да смести у бољу кућу, Начелство ће изаслати окружног инжињера у Бањане, те да прегледа судницу, коју општина за школу нуди, и да овамо јави: може ли и у тој кући школа бити привремено или за дуго.“¹⁶

По наређењу Начелства Ваљевског округа, окружни инжењер је извршио преглед општинске суднице у Бањанима, и о томе Начелству поднео извештај 15. септембра 1882. године: „Кућа је саграђена од тврдог материјала, спољни зидови имају 0,72 метара дебљине, а делећи 0,4. Унутрашњу висину кућа има 3,55 м прозори имају 1,75 висине и 0,90 ширине, кућа постоји на једном брежуљку и на врло оцедном месту, а има следећа одељења: соба заседања, која би служила за школу има 56,75 дужине и 4,3 ширине, ходник од 5,75 дужине и 3,68 ширине, соба од 4,30 ширине и 4,32 дужине; друга соба од 4,18 ширине и 4,30 дужине, и трећа соба од 4,32 дужине и 3,68 ширине. Свега има ова кућа 6 одељења. (...) Сва одељења имају довољно светлости. Кућа би се имала изнутра окречити и где малтер фали омалтерисати, и требало би одмах нужник начинити.“¹⁷

14 Исто

15 Исто

16 Исто

17 Исто

Након што је од Начелства ваљевског округа примио извештај окружног инжењера, министар просвете и црквених послова је Начелству одговорио већ 18. септембра 1882. године, истичући „да је општинска судница у Бањанима врло неудобна за смештај школе. Но кад општина не располаже засад другом погоднијом зградом, онда се и та може привремено употребити, с тим да се иста за време одмора о берби окречи и оправи у ономе што је најпотребније, кад то није извршено у време школског великог одмора.“ Истовремено, министар је упозоравао Начелство да и даље мора инсистирати на грађењу нове школске зграде, у чему су му први послови: избор места за подизање школске зграде и израда плана и прерачуна.¹⁸

Школски рад у бившој општинској судници отпочео је тек 1. октобра 1882. године. О стању зграде и њеној опремљености учитељ Остоја Антић, у извештају од 28. октобра 1882. године, каже: „Школску општину сачињава село Бањани са 80 домова и до 165 пореских глава. Општина је своју школу преместила у досадашњу судничку зграду, која је од тврдог материјала, на здравом месту и удобна за цјел за коју је узета, али школско зданије није још оправљено и окречено. Школа од својих ствари и учила има следеће: 4 скамије, 2 астала, 1 таблу, 1 орман, 1 глобус, 1 рачунаљку, 2 протокола за упис ђака и за наредбе, 1 дивит с пескаоницом, 2 столице, 1 мапу Европе и 1 мапу Старе Србије и Војводине, 1 секиру, 1 ведрицу, 1 чабар за воду - све у добром стању. А потребне су ове ствари и учила: 1 сахат, термометар и барометар, Шрајберове слике за сва три царства природе, модели свих нових мера, мапа Краљевине Србије, писмарица са стоцем. Сандуче и 40 штампаних табака за вођење школске администрације набавио је наставник за своје паре, јер општина није за то поитна.“¹⁹

Извештен да се бањанска општина слабо стара о својој школи, Министар просвете и црквених послова је, 3. новембра 1882. године, препоручио Начелству Ваљевског округа „да општини бањанској заповеди да с места изврши најпрече оправке на школи“, као и да набави све школске потребе.

На изузетно слабо старање школске општине о школи, бањански учитељ се, 10. новембра 1882. године, жалио и среском начелнику: „У овој је школи апсолутно немогућ сваки рад. Није доста што је школа трпила оскудицу у огреву у прошлом месецу, кога од 1. текућег никако и немам, него је и школска зграда у ономе истом стању какву сте и пре нашли, у време прегледа, тј. немогуће је да се у њој презими. А од када

---

18 Исто

19 Исто

је вајни општински збор био, (1. новембра) од тог доба баш се и не помишља о ма каквој оправци на школској згради, нити о набавци дрва за огрев. И сама радња у школи поремећена је недоласком ђака у школу, јер их њини родитељи задржавају од школских часова учења, видећи упорну распру у општини због школе и овај несигуран садањи положај.

За доказ да је горњи навод истинит посведочиће све комшије који су на домак школи, а и већина њих из села, а чуло би се и више штогод непријатније за школу. Тако нпр. кмет бањански Живко Станимировић већ јавно рече како му на срцу стоји школа бањанска; и то у мени Марице Димитријевић из Бањана, 9-ог тек. месеца по подне, кад га фамулус школски тражаше да му јави да школа одавна већ нема дрва за огрев, он - кмет - му одговори: (како сам дознао после по упућу Паје Поповића из Вуконе) Кажу ти учитељу нек он купи његове прње, па нек иде куд зна, а ти купи оку гаса па полиј оне чардаке, те се огреј с децом и госпојом (...) Овакве слике нису ретке које ову школу сретају, особито у овом моменту, кад је школа тако рећи у општини остављена сама себи, па се нико не стара о њој; омалоуважена заједно с наставником пред светом, нарочито пред школском децом, која сваки дан чују из уста других људи и својих родитеља горе изложене и сличне недостојне гласове за школу. То ме је принудило те сам био принуђен 4-цу ђака отерати на свагда из школе због крајњег раскалашлука њиног. Сем тога, због немања огрева, опште неоправке на згради, недоласка ђака у школу, а нарочито што је школа од општине напуштена, занемарена, што се намерно иде да се школа затвори - отпустио сам и ово неколико деце, јер немам где да их учим.²⁰

О оваквом материјалном положају бањанске школе непрестано је упознавано и Министарство просвете и црквених послова, од којег су стизала бројна наређења бањанској општини да поправи школску зграду и набави све потребе за рад школе и наставника, уз претњу да ће се школа затворити. Наређења се, међутим, нису извршавала. У једном одговору Среском начелству, од 21. новембра 1882. године, председник суда бањанске општине то објашњава: „Пошто на предлог овог Суда никако нећеју остала села да се са школом саставе са селом Бањани, то ни ово сад неће, а и не може школу издржавати“.²¹

Последице неадекватно решеног статуса школе у Бањанима најбоље показује извештај њеног учитеља од 13. децембра 1882. године: „Школска зграда није ни до данас оправљена, него је тек суд из ње пре-

²⁰ Исто

²¹ Исто

мештен, а школске ствари унете су у бившу судничку зграду, у којој су и сад прозори од времена полупани, зидови скроз напукли, патоси шупљи, таван местимице поодпадао, опећи неударне, оков на прозорима и вратима неподесена и покварен, кров непретрешен, дакле школска је зграда у онаком стању, да се у њој без опасности по здравље и живот презимити не може. Сем тога овај премештај у бившу судничку зграду не одобравају села: Калиновац, Кожуар и Вукона, која села с Бањанима чине политичку грађанску општину, те, услед тога, садања школа стоји у питању. Па ни сељани села Бањана, као школска општина, нису једног мишљења за школу. Већина их је за то да се принуде Кожуар и Вукона да дају своју децу у ову школу и да заједно издржавају школу, а сами не могу. - Од потреба школа нема сахата, Шрајберових слика, сунђера, удесних судова за воду, мапе Краљевине Србије, модела нових мера. У опште, општина школска ни паре није уложила на оправку школе и набавке њени потреба, сем на плату момку.“²²

Истога дана, актом ПБр. 10248, министар просвете и црквених послова је обавести Начелство Ваљевског округа да ће се школа у Бањанима о Петровудне затворити.²³ Актом, ПБр. 10387 од 20. децембра 1882. године, министар је, пак, препоручио Начелству Ваљевског округа да пошаље окружног лекара и инжењера, који ће прегледати школску зграду у Бањанима, а да бањанској општини нареди да „школу одмах оправати, бар оно што је најпрече“, и да набави све школске потребе, подвлачећи да је дрва за огрев општина дужна „с места да доведе школи и Начелство ће строго казнити дотичне кметове ако школа трпи оскудицу у огреву, као што је то било од 1. до 10. новембра ове године“.²⁴

„Најпрече“ поправке извршене су, међутим, само у оној мери да се школа не затвори. На озбиљније старање о школи Бањанце није приморао ни нови Закон о основним школама, донет 31. децембра 1882. године, који садржи допуњене прописе о школским општинама, школском одбору и о управитељу школе: „Круг школске општине чини варош, варошица, село или села и засеоци који једну или више школа заједнички издржавају. Школска општина може по томе бити мања или већа од политичке општине, и она свагда носи име по имену школе у којој се њена деца уче. Нова школска општина постаје свагда кад се где нова школа оснује. Нова школа се може основати, ако школска општина може у својој школи имати увек најмање тридесет ученика, и ако је може свим потребама намиривати и издржавати. Дајући одобрење за

---

²² Архив Србије, Министарство просвете, 1882-31-3945.

²³ Исто

²⁴ Исто.

подизање нове школе, министар ће и одредити одмах круг нове школске општине, тако и круг оне или оних школских општина, из којих се нова школска општина издвојила и засебном школском општинском постала.

Школску општину представља и о вршењу њених дужности се стара школски одбор, у који улази председник оне политичке општине у којој је школа, или, ако је он спречен, кмет места у коме је школа, школски управитељ дотичног места или учитељ (ако је један) и по један грађанин из сваког села које је ушло у састав школске општине, ако је тих села више, а два ако је село једно или варош или варошица". Задаци школске општине су: „1) Да подиже, оправља и обдржава зграду за школу, стан за учитеља и школског послужитеља онако како је то прописано правилима о грађењу школа; 2) Да дају учитељу стан и огрев, а ако нема у школској згради или иначе у другој кући стан по пропису, да даје учитељу накнаду у новцу; 3) По селима да дају учитељима дан орања на уживање или накнаду у новцу за то, а школи најмање онолико земље, колико је одређено правилима о грађењу школа; 4) Да набавља намештај школски и наставна средства која прописује министар просвете и црквених послова; 5) Да се стара за огрев потребан школи или учитељима (где им се у природи даје), тако да за целу зиму потребна количина буде на свом месту пре половине октобра сваке године; 6) Да набавља књиге и писаћи материјал за сироту децу; 7) Да плаћа потребан број школских послужитеља. Осим овога, у дужности школске општине спада и све друго што се тиче издржавања школе у ма ком погледу, а не би овде изреком поменуто.“²⁵

Неадекватно и недовољно поправљана, школска зграда у Бањанима је, из године у годину, све брже пропадала, па се чак размишљало да се школа врати у своју првобитну зграду. С тим у вези, Министар просвете и црквених послова, актом ПБр. 6878, од 8. августа 1884. године, препоручује Начелству Ваљевског округа: „Садашња школска зграда у Бањанима рабатна је и не одговара правилима о грађењу школа. Начелство ће позвати школски одбор да у споразуму са школском општином да реч: хоће ли и је ли му могуће преместити школу у стару школску зграду, у којој је сада судница. Ако то не може бити, онда нека изјаве мисле ли и када зидати нову школску зграду, јер се неће допустити да се деца уче у садашњој школи. Одбор се има пожурити с овом изјавом, а Начелство ће ми је одмах доставити на увиђај.“

25 Момчило Исић, *Четиворазредна основна школа у Узовници 1898 - 1950, Сто година Основне школе у Узовници*, Узовница, 2000, стр. 12.

Због одуговлачења адекватног решавања питања школске зграде, и након овог упозорења, министар просвете и црквених послова је већ у септембру 1884. године обавестио надлежне органе у Ваљевском округу и у Тамнавском срезу да се постојећа школска зграда „као по све рогобатна неће даље трпети“ ако општина не сагради нову школску зграду, или за школу нађе неку „другу удеснију кућу“. Ни ово, међутим, није уродило плодом. Бањанска школа је у истим условима дочекала и почетак школске 1885/86 године. Какви су ти „услови“ заиста били, износи бањански учитељ у обраћању министру просвете и црквених послова, 25. августа 1885. године, истичући да су у учионици „само четири клупе (јер за више нема места), а у којима ће ове школске године морати седети 45 ученика. Сто додирује клупе, а табла покрива једно прозорско крило, и уз пећ стоји. Прозори ниски и при земљи. Светлост долази са источне, јужне и западне, тј. с десне, с леђа и са леве стране.

Деца на хрђавом времену у њој ручавају, а момак спава, а на лепом времену то ручавање је на пољу и припеци без заклона и ако је земља влажна, јер кујна је одвећ такође мала и тескобна. Учитељ мора зими и на хрђавом времену у својој соби обитавајућој прати веш, којој је дужина 4 метра, ширина 3,5, а висина 2,2 метра. А друга соба исте просторије служи учитељу за подрум, шпајиз и другу кућну спрему, где је и орман са књижницом школском”.²⁶

Обавештавајући министра да је школска зграда на земљишту неодговарајућег положаја, које је још „хрђаво“ и по свом саставу, јер је од смонице и иловаче, а уз то је још и ненасуто, учитељ подвлачи да поред школе пролази поточић, „који проноси нечистоћу из нужника“, а да се 20 метара од школе налази сеоски обор, што, услед скике свиња и рике говеда, омета извођење наставе, а испарењем и труљењем ђубрета у њему ученицима загађује ваздух. Учитељ посебно наглашава: „За време овогодишњег великог одмора није предузимата никаква оправка зато што веле: да је бар какава кућа и школа, па да на њу трошимо. А кречењу ће се приступити тек кроз који дан, док нађу мајстора и креч. Но то кречење спада само у чистоћу, а рогобатност и тескоба остају те остају. Момак школски ни приближно уредно не плаћа се, па слабо и мари за тачност, или излази, а за другог се слабо ко стара, а учитељ сам не сме, а нико и неће да се прими кад зна да се не плаћа. Па како ће ова школа бити добра и напредовати, кад нико старање око исте не поклања“.²⁷

---

²⁶ Архив Србије, Министарство просвете, 1884-14-44.

²⁷ Исто

Истичући да је школска зграда „прикладнија“ за „ковачницу“ или „стругару“, него за школу, и да за свих 12 година постојања „једнако рамље“, што је, у многеме, последица великог утицаја „механе“, које сељаштво заразују бројним манама, првенствено „егоизмом“, учитељ Накић каже: „Ако се учитељ жалио буде власти за неуредности школске, тешко њему, он је хрђав и онда почне се у претњу, што је испод достојанства трпити таково што. Међу оваквим карактерима и приликама нема напретка школиног нити ће бити скоро нове школе овде по самим становницима овим, ни има ко да мари за школу, но више за егоизам и механу“.²⁸

На крају свог обраћања министру просвете и црквених послова, учитељ Накић изнео је и то да се не зна шта је било са сумом од 20 дуката, коју је Милан Димитријевић, трговац, завештао школи, за шта, ни после три и по године, супрузи пок. Димитријевића није јавно исказана „благодарност“.

Уплашен да министар не затвори школу у Бањанима, срески начелник моли Начелство Ваљевског округа, 7. септембра 1885. године, да утиче на министра да не донесе такву одлуку, и, при томе, износи следеће: „Школа села Бањане не изгледа на школу већ више на једну страћару и нема услова да и даље остане, те услед тога, као што сам од сељана дознао, већа је власт намерна да је затвори.“

Да не би толики ђаци били лишени наставе услед затварања школе прописима неодговарајуће, ја сам приволео целу општину бањанску, те је ова драговољно за школу уступила своју дивну од тврдог материјала судницу, која ће заиста у свему одговарати условима за школу бар привремено докле се нова школа не подигне.“²⁹

Према извештају председника суда бањанске општине из децембра 1885. године, упућеном Начелству Таманског среза, општинска судница, окренута је лицем северо-истоку. Светлост долази од југо-истока, са два, а од југо-запада са једног прозора. Зграда је висока 3,41 метар, а чинила су је пет одељења: а) учионица - ширина 4,23, а дужина 7,85 метара, са југо-истока налазила су се два, а од југо-запада један прозор; б) прва учитељева соба била је дужине 5,50, а ширине 4,22 метра, са три прозора; в) друга учитељева соба имала је дужину од 4,10 метара, а толико је била и широка, а светлост је добијала кроз два прозора; г) Конк - ходник био је дужине 5,36, а ширине 3,66 метара, са два прозора; д) кујна је имала дужину од 4,10, а ширину 3,05 метара, са једним прозором. Сви прозори су били величине 1,80 x 0,90 метара, а од

²⁸ Исто

²⁹ Исто

патоса су подигнути за 1 метар. Собе за преноћиште ђака није било, будући да се школа налазила у средини села, и да су ђаци, по завршетку наставе, одлазили кући.³⁰

Овај извештај начелник тамнавског среза проследио је Начелству Ваљевског округа, 17. децембра 1885. године, које га је, већ 20. децембра, упутило Министарству просвете и црквених послова. Увидевши да је судница бањанске општине одговарајуће поправљена, министар просвете и црквених послова је, 23. децембра 1885. године, одобрио „да преправљена општинска зграда послужи за школу, док општина не сагради нову школу“.³¹

„Привременост“ школске зграде бањанска општина није, међутим, исправно схватила, па је на обавезу подизања нове зграде за школу брзо заборавила. Школски прирез није увек завршавао у каси школе, било зато што и није купљен од народа, било што су га у својим рукама задржавали „општински часници“, чак и по неколико година. Школски благајник, тако, обавештава министра просвете и црквених послова, 20. октобра 1892. године, да каси школе бањанске прирез дугују поједини „бивши часници општински, и поједина села ове школске општине још од 1886. године па до данас“, молећи га да нареди „надлежној власти да одма у најкраћем року“ прирез буде покупљен и предат школи. Ово наређење министар је Среском начелству у Убу упутио већ 27. октобра 1892. године. Уследила је, затим, преписка између Среског начелства, Суда бањанске општине и школског одбора, да би, 30. априла 1893. године, срески начелник тражио од министра просвете и црквених послова име лица које се жалило на прикупљање приреза.³² Очигледно ажурност и заинтересованост локалних власти за судбину и живот школе у Бањанима није била на одговарајућој висини. Осам година након министровог одобрења да преправљена судница може привремено послужити за школу, на подизању нове школске зграде није ништа урађено. Из Калиновца је зато, 31. маја 1893. године, упућен захтев министру просвете и црквених послова за иселење школе из општинске суднице, будући да је школа у њу и усељена против воље сељана Калиновца, Вуконе и Кожуара. У захтеву се, између осталог, каже: „Код општинске суднице која је у селу Бањанима дата привремено за школу постоје општински кошеви (чардаци), апсана итд. Па како је ова општина велика и неразгруписана, то је прека потреба да се су-

---

30 Исто

31 Исто

32 Архив Србије, Министарство просвете, 1893-15-37.

дница општинска уступи општини, а село Бањани врате у своју стару школу, или где знају и хоћу, пошто се и цела општина око тога буни.

Ово је прека потреба да се што пре реши зато што је општински суд за поправку општинских кошева нарезао прирез на своје грађане, по 500 динара у буџету за 1892. годину и идућу годину, дакле 1000 динара, и овај новац троши на друге потребе, а кошеви се не оправљају, јер није рашчишћено питање о згради суднице општинске, па се не зна да ли да се кошеви оправљају на старом месту, где постоје, или где на другом месту".³³

Одговарајући на ову молбу, а и сам незадовољан инертношћу бањанске школске општине, министар просвете и црквених послова је, актом ПБр. 7514, од 4. јуна 1893. године, наредио: „Потребно је да се општинска судница што пре врати општини, а за школу да се подигне нова школска зграда“, препоручујући начелнику Тамнавског среза да одмах позове бањанску општину „да донесе зборску одлуку о грађењу нове школске зграде“.³⁴

Поводом овог акта министра просвете и црквених послова, бањанска општина је на збору, од 8. јула 1893. године, одлучила „да не пристаје подизати нову школску зграду у Бањанима“, подвлачећи да сва села у општини имају већ своје школе: Бањани и Брезовица у Врелу, Вукона и Кожуар у Вукони, а Калиновац у Новацима. Изградња нове школске зграде у Бањанима могла би зато да буде само „ствар“ овога села.³⁵

Будући да село Бањани није хтело да напусти заузету општинску судницу, у складу са одлуком општинског одбора на одржаном збору, представници Вуконе, Кожуара, Брезовице и Калиновца о томе су телеграмом обавестили министра просвете и црквених послова, 21. јула 1893. године, истичући: „Данас одоше Бањанци Вама да опет задрже судницу за школу, против већине.“³⁶

Истога дана, односно 21. јула 1893. године, представници Вуконе, Кожуара и Калиновца упутили су министру просвете и црквених послова и опширнији захтев, са зборском одлуком: „Актом Вашим од 4. јула т. г. ПБр. 7514 тражена је зборска одлука о грађењу нове школске зграде у селу Бањанима, пошто је вели потребно да се судница што пре уступи општини, која је привремено уступљена селу Бањанима за школу.

33 Исто

34 Момчило Исић, *Основно школство у Тамнави 1820-1941*, УБ, 2002, стр. 49.

35 Исто

36 Исто

Збор општински на дан 8. т. м. решио је то питање да не пристаје подизати нову школску зграду овде у Бањанима, а из ових разлога:

1) Ова политичка општина састављена је из ових пет села: Бањана, Брезовице, Вуконе, Калиновца и Кожуара;

2) Село Бањани и Брезовица имају своју школу и цркву у селу Врелу, а села Вукона и Кожуар такође имају своју школу и цркву у Вукони, исто тако и село Клиновац има своју школу са црквом у селу Новацима;

3) По самој природи, а и по географском положају нема могућности подићи општинску нову школску зграду овде у Бањанима, јер подизање једне нове напустили би три старе које од памтивека постоје и раде, и које постоје баш уз саме цркве, што је и природно да буде;

4) Село Бањани ако је вољно имати у средини села и још једну сеоску школу, то оно може чинити на рачун самог села Бањана, а не на терет целе општине, што ако траже не треба им дозволити, поред имајуће једне школе општинске, дозволити им и другу сеоску, а на рачун општине, кад тешко иде са издржавањем једне школе општинске, онда се само по себи разуме да издржавање друге сеоске било би немогуће.

Суд општински, а у лицу својег председника Николе Младеновића, који је и сам из села Бањана ову ствар замотава и одуговлачи само зато, да би и наступајућа школска година отпочела у истој судници школовање ђака.

Због наведених разлога, а највише са тога, што општинска школа не може постојати у селу Бањанима са једног разлога наведених у 2. и 3. тачки ове молбе, а исто је прека потреба да се општинска судница већ једном уступи Општини, коју нам је у 1885. години силецијски напредњак, без нашег пристанка, отео, као бајаги условно до 1890. године, па ево и 1893. године, а ми до својег стеченог и законитог права доћи не можемо. Тражимо и господина Министра покорно молимо да школу бањанску из општинске суднице изволи наредити да се ова у што краћем року исели.

Напоменимо господину министру још и то, да је и одбор овоопштински на дан 18. о. м. донео своје решење да Председник општинског суда, судску архиву у озидану судницу пренесе у року за 8 дана."³⁷

Истовремено, захтев министру просвете и црквених послова упутили су и представници села Бањана, тражећи да министар натера целу политичку општину да прави заједнички нову школску зграду у Бањанима, уз образложење: „Ни вуконска, ни новачка школа нису до-

бре, обе су старе сниске и тескобне, тако да за школу нису подесне. А у школи опет врељанској толико деце има да се у истој не може примити онолики број колико се јави. Све ово село Бањани је имало на уму, као и то да ће једном доћи време да школу заједнички подигну, па је тај покушај и чинило, али је остао узалудан. Изволите наредити г. министре комисијски извиђај, па ће те се уверити да ни једна школа не ваља, а школа опет врељанска да је, према броју ученика, тескобна.

Има нас свакојаки, па једни би хтели, а једни не би, једни би опет хтели да се све школе затворе, а то није ни мало у интересу наше учеће се младежи. Има их и такви у општини који би желели да се на некакав начин прочују, како су били кадри ово и ово учинити, мислећи да тиме теку себи некакову популарност, као што је овде такав случај.

Школа бањанска која је претворена у судницу, један је од најбољих судница у округу ваљевском, али зато су се неки ипак нашли да приме стару судницу. То се тражи из прости освете и вајне популарности, тражи се само зато да се село Бањани оштети и ништа више. Но ми то не можемо дозволити.

Ми тражимо и да г. министар натера целу политичку општину да направимо заједнички нову школу, а то тражимо с тога што школе којима ова села припадају не ваљају, и што се ако не ове, морају догодине затворити. У тој цели ми молимо г. министра да одреди комисију за преглед свију поменутих школа. Док се ово питање не расправи ми тражимо да не излазимо из садање школе, јер зато потребе нема, пошто је садања судница врло добра, а није из средокраће измакнута, јер обе зграде стоје једна према другој и преко пута. Баш ако се наши суграђани не склоне на почек и док нова се школа не подигне, ми тражимо да се кућа процени па свакоме селу своје делове исплатимо, а нашу школу, садању судницу, да проценимо, па да је општина нашем селу исплати. Не може ли од свега овога ништа бити, ми ћемо тражити да се наше село одвоји, и за себе општину образује, а како зграде у нашем селу постоје, то ћемо знати шта треба с њима урадити."³⁸

Примивши два супротна захтева, министар просвете и црквених послова је, актом ПБр. 11311, од 27. јула 1893. године, одлучио да бањанска школа „може само привремено остати у општинској судници на брду, где је и сада, а никако се не може премештати поново у стару зграду“, подвлачећи да ће „овако остати дотле, докле општина бањанска не прегне и не сагради нову школску зграду“, обавезујући, истовремено, среског начелника да покрене бањанску општину „на живљи рад

38 Архив Србије, Министарство просвете, 1893-26-76

у питању грађења нове школе“, али и да не допусти „да се школа преместа из досадашње зграде“, пошто би се, у том случају, „школа бањанска морала одмах затворити.“³⁹

До „живљег рада“ на подизању нове школске зграде у Бањанима поново није дошло. Седница одбора бањанске општине, поводом овог питања, одржана је тек 6. маја 1894. године, и на њој је одлучено да цела општина не може подизати школску зграду у Бањанима, већ да то треба да учине сами Бањани, а да се општинска судница „општини што пре уступи, јер код исте и данас постоје општински кишеви, које овог лета треба поправити, и на јесен идућу у исте храну прибирати.“

Од овакве одлуке мишљење су издвојили одборници из Бањана, који нису били за то да се судница врати општини, већ да у њој, и даље, остане школа, а згради бивше школе, и дање, судница.⁴⁰

Са одлукама Одбора бањанске општине министар просвете и црквених послова упознат је писмом, од 16. маја 1894. године, на шта је, 30. маја, уследио одговор идентичан министарској наредби од 27. јула 1893. године, којим се не одобрава премештање бањанске школе из општинске суднице, док бањанска школска општина не подигне нову школску зграду.⁴¹

Ни ово излагање министра просвете и црквених послова у сусрет сељанима Бањана није их, међутим, покренуло на акцију око подизања нове школске зграде, иако је постојећа постајала све теснија, поготово се у њој није могло отворити још једно одељење, што је констатовала и комисија Министарства просвете и црквених послова, приликом прегледа зграде, од 24. јуна 1897. године. Том приликом комисија је предложила избијање зида између учионице и учитељевог стана, након чега би општина морала да плаћа станарину за оба учитеља.

Суд и Одбор бањанске општине није прихватио овај предлог комисије, јер су му се противила остала села, која су имала власништво над зградом суднице. Зато је на седници, од 26. септембра 1897. године, одлучено да се једно одељење, само за 1897/98. годину, премести у зграду општинске суднице, некадашње школе, „а идуће године школска бањанска општина ће бити дужна оправити удобности школе и квартиру за учитеља.“ Одобрење оваквог решења министар просвете и црквених послова потписао је 9. октобра 1897. године, акт ПБр. 15013.⁴² Уместо да се бањанска школа исели из суднице, она се још про-

---

39 Момчило Исић, н. д., стр. 49

40 Исто

41 Исто

42 Архив Србије, Министарство просвете, 1897-25-109

ширила и на простор у постојећој судници, некадашњој школи, истина само за једну школску годину, док се не постигне сагласност око правке зграде суднице, пошто се на грађење нове школске зграде није ни помишљало.

Крајем школске 1898/99. године, у извештају о стању школа у ваљевском округу, школски надзорник за бањанску школу каже: „Школа је села Бањана, а зграда је својина општинска, коју чине више села. Зграда је по изгледу велика, али без икакава распореда: две мале учионице, велики ходник, мрачна соба и ништа више! Стан је учитељев у селу; учитељ нема ни градине, а школа нема ни довољно простора за забавиште дечије. Издржавање школе иде по све тешко, а имао сам прилике да у току ове године расправљам у по више прилика ове ствари и нисам могао доћи до крајњег резултата, - нисам могао нигда наћи правог пута и начина, да ову снабдем и доведем у ред. Ову би школу требало затворити, али због тога, што је село Бањани повелико село, што има довољно деце за неподељену школу, а нема за подељену, - то би је требало свести на неподељену школу.“⁴³

Смештена у општинску судницу, бањанска основна школа је ушла и у 20. век. Изградња нове школске зграде се више и не помиње. Некадашња судница се сем за време распуста „дотера“, често само кречи, а понекад и те минималне поправке се не изврше. У извештају о стању школских зграда у срезу, од 20. августа 1904. године, срески начелник овако описује школску зграду у Бањанима: „Школа бањанска, излепљена је с поља и изнутра, јер је на многим местима препукла, а затим је споља и изнутра окречена. Исто тако окречени су и излепљени станови за наставнике. Сада се пак подижу две шупе и један трем за вешерницу, и то ће бити за 10 дана готово. Зграда је у добром стању, зато нема потребе да се друге оправке изврше. Двориште је ограђено.“⁴⁴

Без одговарајуће зграде, школа у Бањанима, смештена у скромном и недовољном простору, често је оскудевала и у најнужнијим потребама, или што прирез није био покупљен, или услед немарности и небрижљивости школског одбора, на чији се рад управитељ школе жалио и министру просвете и црквених послова, 30. априла 1896. године. Поводом ове жалбе, министар је, 24. маја, актом ПБр. 8901, препоручио начелнику Таманског среза да најстроже нареди школском одбору „да своју школу доведе у ред, како је у оваквом стању не би затекао министарски изасланик, у противном Ви ћете председника школског одбора узети на одговорност и казнити.“⁴⁵

43 Архив Србије, Министарство просвете, 1899-40-110.

44 Архив Србије, Министарство просвете, 1904-26-199

45 Архив Србије, Министарство просвете, 1896-11-84

За стање у коме се школа често налазила школски одбор је, пак, оптуживао општинску управу, поготово председника бањанске општине због неуредне предаје школског приреза. У жалби министру просвете и црквених послова, од 21. октобра 1899. године, школски одбор наводи: „Самовољно руковање председника општине бањанске са школском имовином довело је нашу школу до врло рђавог стања, тако да је остала без најнужнијих потреба за правилан рад у њој. Да би нашу школу оправили и снабдели са свим потребама, одбор је ове школе у своме буџету за ову годину предвидео 2.322,50 динара, сем других прихода, да је са том сумом доведе у ред за време овогодишњег школског одмора.

Наплату пореза, а и свију приреза врши општински суд, али школи не предаје њен прирез, те због тога одбор није могао за време школског одмора учинити никакве оправке ни набавке за школу. По званичном извештају порезника Среза тамнавског до 30. августа ове године купљено је приреза за ову школу 759,40 динара, и за ова два месеца бар 500 динара, пошто је порез егзекуцијом наплаћиван, а школа је за ову годину до сада примила свега 123 динара, и ништа више. За ову неуредност жалио се одбор школе г. надзорнику, актом својим од 12. августа бр. 961, управитељ школе актом својим од 1. септембра бр. 119. Сем овога долазио је г. надзорник у нашу школу 8-ог месеца па ништа за школу није преузимао, колико и да не постоји, већ грди нас, како смо да се жалимо и како смо ми такви људи, који незаслужујемо да имамо школу. Да смо непријатељи школе, не би смо сами одређивали само на издржавање 25% по непосредној порези. (...) Због ове неуредности ваљда је и укинута једно одељење у нашој школи и преко 60 деце остало без школовања, а и ово се одељење мора укинути кад у школи нема никаквих потреба, на чему г. надзорник и ради, као што и сам вели.

Кад ове редове пишемо у школи нема: момка, дрва, метле, четке, артије, суда из кога би деца пила воду итд, а сем тога зграда је дужег времена неоправљена и неокречена, прозори полупани итд. Да не би остали без школе, и да нам се не би деца мучила и сатирала своје здравље поред толиког великог приреза (25% само на издржавање школе) (...) најпокорније Вас молимо, пошаљите свога чиновника, да се о свему овоме увери, тиме би нам се, тврдо верујемо, на правди Бога укинута одељење повратило, и толика наша деца не би остала без школовања.⁴⁶

Директно прозван „да бањанској школи не мисли добро“, школски надзорник је 31. октобра 1899, године министру просвете и црквених послова поднео свој кратак одговор: „1) Какви су Бањанци таква им је и школа, а то и признају. Не 123 динара, него 512 примила је каса школска, па где им је тај новац? У прилог овога прилажем извештај су-

⁴⁶ Архив Србије, Министарство просвете, 1899-34-117

да општине бањанске под бр. 1967 од 5/10 ове године; 2) Истина је да сам 8, а и 29. овог месеца био у Бањанима и оба пута свраћао у школу и у суд и конферисао са председником, како да се школа поврати из неучинка, али ни један пут не видех (...) а камо ли да их нудих; 3) Председник општине има 4 школе и о свима води подједнак рачун, а шта би хтели Бањанци не знам? Бањанци хоће да им други ради и уради, а они да имају готово. Колико могу помагаћу их, а што се не може неће ни Бог тражити. Нисам ја крив, што је њихово село презадужено и што је запуштено плаћање пореза.⁴⁷

Без обзира што је овај закључак школског надзорника преоштар и, у одређеној мери, лично мотивисан, он открива можда и главни разлог што ће Бањани, не само Први, већ и Други светски рат дочекати без нове школске зграде, односно зграде грађене наменски за школу.

Резиме

На збору од 17. септембра 1872, сељани Бањана одлучили су да подигну сопствену школску зграду, јер су до тада њихова деца ишла у врељанску школу. Школска зграда је подигнута током 1872. и 1873. године. Била је неусловна и саграђена од слабог материјала, па је после 8 година пропала. Излаз се видео у градњи нове зграде. Као привремено решење, извршено је пресељење школе у зграду суда (општинску кућу), која је била заједничко власништво села Бањани, Кожуар, Вукона и Калиновац. Сељани ових села томе су се оштро успротивили. Богата преписка, настала у периоду од 1872. до 1899, између представника општинских власти, учитеља, школског надзорника са начелником Ваљевског округа и министром просвете, илустративно говори о свим тешкоћама. Школа у Бањанима, без нове школске зграде, ушла је у 20. век.

Summary

On the 17th of September, year 1872, on the village assembly, villagers of the village of Banjani decided to build their own school, for, until that moment, their children went to a school in the village of Vrelo. The school was built up during the 1872. and 1873. It was unsatisfactory and made from material of low quality, so it deteriorated after 8 years. The solution was to build a new school object. The temporary solution was moving the school in the Court house (the community house), which was in the joint custody of villages of Banjani, Kožuar, Vukona and Kalinovac. The villagers from the mentioned villages highly opposed this proposition. It resulted in, during 1872, rich correspondence between the representatives of the community authorities, teachers, school supervisor and the commissioner of Valjevo district and the Minister of Education, which fully describes the difficulties Banjani School had. The school in Banjani entered the 20th century without new school building.

⁴⁷ Исто.